



УДК: 7:7.043:582.724.4:7.045(531)(045)

СИМВОЛІКА ЛОТОСА В САКРАЛЬНОМУ КИТАЙСЬКОМУ МИСТЕЦТВІ СКУЛЬПТУРИ

ПОНОМАРЕНКО Марина

ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського», Одеса, Україна

el.mari@ukr.net

В дослідженні розглянуто твори сакрального мистецтва скульптури Китаю, що відносяться до династичних періодів VI–VIII ст., у композиції яких є зображення лотоса. З огляду на буддійську символіку проаналізовано зображення лотосу в скульптурних рельєфах печери Лотосової квітки у гротах Лунмень. Особлива увага акцентується на буддійських конотаціях лотоса, як складової образу Чистої землі – метафізичного простору, з яким пов'язана концепція лотосового Раю на західному небі за традицією Махаяни та вченням про Будду Амитабху.

Ключові слова: лотос, Китай, сакральне мистецтво, символіка, скульптура.

ВСТУП

У Китаї лотос шанувався як священна квітка, що уособлює чистоту, цноту і родючість. З легенд Китаю відомо, що у даоській традиції образ білого лотоса як символу чистоти пов'язаний з дівою Хе Сянь-гу – однією з восьми безсмертних [1]. З поширенням буддизму у I–IV ст. в Китаї поступово оформилися його осередки, а разом з тим – символіка образу лотоса набула нових релігійних конотацій.

Уведення образу лотоса до сакрального мистецтва пояснюється його унікальними характеристиками. Лотос постає як образ космічного творіння, виникнення світу з темряви первісних вод. Цей універсальний принцип народження життя асоціюється з появою бутонів лотосу на поверхні води, які вириваються з темних глибин водою. Квітка народжується в мутній болотяній воді та піднімається до світла незаплямованою, що зробило її метафоричний образ символом духовної чистоти.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Мета роботи – дослідження особливостей символіки образу лотоса в сакральному мистецтві Китаю на прикладах релігійної скульптури і розписів із зображеннями Будди й ритуальних сцен підношення дарів божеству.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

В китайському буддизмі образ Чистої землі (кит. Цзинту 淨土) (санскр. Сукхаваті सुखावती) грає ключову роль. Це пов'язано з традицією Махаяни та вченням про Будду Амитабху (Аміто-фо) і відродженням після смерті в Чистій



землі – метафізичному просторі, де перероджуються душі померлих. З лотосом пов'язана концепція Західного неба – лотосового Раю. Згідно буддистських вірувань, на Західному небі знаходиться лотосове озеро. Посередині озера, в оточенні Бодгісаттв, сидить Будда Амітабха. На поверхні озерної води квітнуть дивовижні лотоси різних кольорів – кожна квітка уособлює душу померлої людини [2]. Стилізований лотос був розповсюдженою формою зображення. Таким прикладом є стела «Чиста земля» (рис. 1). Композиція стели поділена на три горизонтальні частини; зображення лотосу послідовно повторюється в кожній у різній інтерпретації: бутони лотоса, розквітлий лотос та лотосові трони.



Рис. 1. Чиста Земля. Стела. Вапняк. Висота 83,8; ширина 41,9 см. Династія Тан (618 – 907 рр.). Близько 758 р. Метрополітен музей. США.

Серед низки скульптурних зображень лотоса в сакральному місцевті Китаю особливою виразністю відзначається карстова печера Ляньхуа у гротах Лунмень, що датується 527 роком. Композиційним центром стели у печері є великий скульптурний рельєф – лотос з розкритими пелюстками та насінневою коробочкою в серцевині, стилізований у формі круглого плафону (рис. 2). Іконографія розкритого лотоса повторюється у вигляді німба Будди, зображеного на поверхні стели, яка слугує тлом для п'ятиметрової статуї божества. За думкою Джоела П. Бреретона, лотос уособлює час, який не має темпоральних меж: минуле, дійсність і майбутнє злиті воедино. Це пов'язано з природною формою квітки лотоса, що є метаморфозою перетворення: розкриваючись, лотос являє бутон, розкриту квітку та насінневу коробочку водночас. Таким чином, він є метафорою минулого, дійсності та майбутнього [3].



Рис. 2. Лотосова печера. Гроти Драконових воріт в Лояні. Печери Лунмень. 527 р. Провінція Хенань. Китай.

Окрім зображень Будди, Бодгісаттв, Апсар та інших персонажів, затверджених канонами буддизму, скульптурні рельєфи з печер Лунмень містять приклади композицій, що за типологією та іконографією є донаторськими портретами (рис. 3).



Рис. 3. Процесія імператриці як дарувальниці з її двором. Династія Північна Вей (386–534). 193 x 276,9 см. Центральна печера Біньян. Гроти Лунмень. Провінція Хенань. Китай. Художній музей Нельсона-Аткінса. США.

Героїнями композицій є жінки-благодійниці, які фінансували будівництво гротів. Їхні образи мають світський характер, котрий відповідав придворним традиціям розписів імператорських палаців. Прикметно, що в сакральному мистецтві Китаю важливе місце посідають жіночі образи. Як вважає Вей Гуо, до часів династії Західна Вей було мало фігуративних фресок з жіночими постатями, «тому, що раннє буддійське мистецтво більш зосереджувалося на релігійних ученнях і представленні Будди, ніж на сценах світського життя, у



поєднанні з низьким рівнем участі жінки в громадських і релігійних справах» [4]. В стилістиці жіночих образів, виконаних в китайській мистецькій традиції, помітний вплив Індії, Персії та Середньої Азії. Це пояснюється поєднанням різних культурних впливів уздовж Шовкового шляху.

Постаті жінок з барельєфу печери Біньян зображені у видовжених пропорціях, тендітні у вишуканому одязі з пластичними лініями драперій та рукавів. Дві центральні фігури мають лотосові корони, що дозволяє ідентифікувати їх як осіб імператорської сім'ї. Придворні дами тримають дари у вигляді квітів лотоса і ємності з пахощами, фруктами та водою. Рельєфи призначалися для того, щоб сприйматися як меморіали імператора та імператриці в акті поклоніння образу Будди. Вони є доказом відданості імператорської родини Північної Вей буддизму.

ВИСНОВКИ

Встановлено, що лотос в китайському сакральному мистецтві має складну багатшарову символіку, пов'язану з його унікальними природними здібностями: квітка росте у мутних болотяних водах, але виринає на поверхню, залишаючись чистою, незаплямованою багном. З'ясовано, що ці природні якості лотоса використані в сакральному китайському мистецтві як метафора найвищої трансцендентності духу; квітка лотоса є символом вічного безперервного часу, в якому темпоральні межі минулого, дійсності та майбутнього не визначаються.

ЛІТЕРАТУРА

1. The Eight Immortals of Taoism: Legends and Fables of Popular Taoism. Editors: Kwok Man Ho, Joanne O'Brien. London: Meridian Books. 1991. 156 p.
2. Burckhardt Titus. Sacred Art in East & West: Its Principles and Methods. New York: Perennial Books. 1986. 176 p.
3. Brereton Joel P. Lotus. Encyclopedia of Religion. 1987. URL: <https://www.encyclopedia.com/plants-and-animals/plants/plants/lotus>
4. Wei G. The Image of Women in Cross-cultural Perspective: The Case of Dunhuang Mural Paintings. *International Journal of Social Sciences and Public Administration*. 2024. 4(1). С. 495 – 502. DOI: <https://doi.org/10.62051/ijsspa.v4n1.59>

PONOMARENKO M.

SYMBOLISM OF THE LOTUS IN THE SACRED CHINESE ART OF SCULPTURE

The study examines the works of the sacred art of Chinese sculpture belonging to the dynastic periods of the VI-VIII centuries, which include the image of the lotus. The image of the lotus in the sculptural reliefs of the Lotus Flower Cave in the Longmen Grottoes is analyzed in terms of Buddhist symbolism. Particular attention is paid to the Buddhist connotations of the lotus as a component of the image of the Pure Land - a metaphysical space with which the concept of the lotus paradise in the western sky is associated according to the Mahayana tradition and the teachings of Amitabha Buddha.

Keywords: lotus, China, sacred art, symbolism, sculpture.